

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

ANNI ERNO IJODINI O‘RGANISHDA LINGVOPOETIK YONDASHUVLARNING METODOLOGIK ASOSLARI

Abdullayeva Firdavsxon A‘zamjon qizi

Namangan davlat chet tillari instituti, tayanch doktorant

Annotatsiya

Maqolada Nobel mukofoti sovrindori Anni Erno ijodini o‘rganishda lingvopoetik yondashuvlarning metodologik asoslari tadqiq etilgan. Yozuvchining “sodda yozuv” (l’écriture plate) uslubi, avtosotsiobiografik yondashuvi va til vositalarining badiiy funksiyalari lingvopoetik tahlil nuqtai nazaridan ko‘rib chiqilgan. Yevropa, Amerika va Rossiya olimlarining ilmiy ishlari asosida Erno asarlarining lingvopoetik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: lingvopoetika, Anni Erno, écriture plate, avtosotsiobiografiya, badiiy matn tahlili, Nobel adabiyoti.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЛИНГВОПОЭТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ИЗУЧЕНИЮ ТВОРЧЕСТВА АННИ ЭРНО

Абдуллаева Фирдавсхон Аъзамжон кизи

Наманганский государственный институт иностранных языков, базовый докторант

Аннотация

В статье исследуются методологические основы лингвопоэтических подходов к изучению творчества нобелевского лауреата Анни Эрно. Рассмотрены стиль “простое письмо”, автосоциобиографический подход и художественные функции языковых средств.

Ключевые слова: лингвопоэтика, Анни Эрно, écriture plate, автосоциобиография, анализ художественного текста.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF LINGUOPOETIC APPROACHES IN STUDYING THE WORKS OF ANNIE ERNAUX

Abdullayeva Firdavsxon A‘zamjon qizi

Namangan State Institute of Foreign Languages, Doctoral student

Abstract

This article examines the methodological foundations of linguopoetic approaches to studying the works of Nobel laureate Annie Ernaux. The writer’s écriture plate style, autosociobiographical approach, and the artistic functions of linguistic devices are analyzed from a linguopoetic perspective. A comparative analysis of Ernaux’s linguopoetic features is conducted based on scholarly works from Europe, America, and Russia.

Keywords: linguopoetics, Annie Ernaux, écriture plate, autosociobiography, literary text analysis, Nobel literature.

2022-yilda adabiyot yo‘nalishi bo‘yicha Nobel mukofotiga sazovor bo‘lgan fransuz yozuvchisi Annie Ernaux (Anni Erno) zamonaviy jahon adabiyotining eng nufuzli siymolaridan biri hisoblanadi. Yozuvchiga ushbu mukofot “shaxsiy xotiraning ildizlari, begonalashuvlari va jamoaviy cheklovlarini ochishda ko‘rsatgan jasorati va klinik aniqligi uchun” berilgan. Erno ijodini tadqiq etishda lingvopoetik yondashuv alohida ahamiyatga ega, chunki yozuvchining barcha asarlari tilning ijtimoiy va shaxsiy funksiyalari atrofida qurilgan bo‘lib, ular ko‘plab jahon adabiyotshunos olimlari tomonidan tadqiq etib kelinmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi Erno ijodini o‘rganish va lingvopoetik jihatdan tadqiq etishning metodologik asoslarini belgilash, uning til vositalaridan foydalanish strategiyalarini tahlil qilish va jahon adabiyotshunosligidagi mavjud tadqiqotlar kontekstida baholashdir.

Ingliz tadqiqotchisi Lyn Thomas (Lin Tomas) o‘zining “Annie Ernaux: An Introduction to the Writer and Her Audience” (“Anni Erno: yozuvchi va uning o‘quvchisiga kirish”) monografiyasida Erno ijodining markaziy xususiyatlaridan birini, ya‘ni yozish va identitet o‘rtasidagi munosabatni nazariy jihatdan asoslab bergan [1]. Tomas Erno matnlarida tilning subyektivlik va ijtimoiy kelib chiqish bilan bog‘liq qatlamlarini ochib berish zarurligini ta‘kidlagan. Shuni ta‘kidlab o‘tish kerakki, Ernoning o‘zi ham o‘z ijodiy uslubini chuqur anglagan holda, uni fransuz tarjimoni va adabiyotshunosi Frédéric-Yves Jeannet

(Frederik-Iv Janne) bilan suhbatida “l’écriture comme un couteau” (“yozuv pichoq kabi”) deb ta’riflagan [2]. Bu ibora yozuvchining tilga bo’lgan munosabatini — aniqlik, keskinlik va ortiqcha bezaklardan voz kechishni — yaqqol ifodalaydi. Erno uchun til nafaqat ifoda vositasi, balki ijtimoiy haqiqatni ochib beruvchi qurol hisoblanadi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini lingvopoetik tahlilning bir necha yirik maktablari tashkil etadi. Dastlab rus olimi Roman Jakobson (Roman Yakobson)ning poetik funktsiya nazariyasiga asoslanildi. Yakobson “Linguistics and Poetics” (“Lingvistika va poetika”) asarida badiiy matnda xabarning shakliy tuzilishiga qaratilgan poetik funktsiyani ajratib ko’rsatgan [3]. Bu yondashuv Erno matnlarida sintaktik va leksik vositalarning estetik funktsiyalarini tahlil qilish uchun asos bo’lib xizmat qildi. Shuningdek, rus tilshunolaridan yana biri V.P. Grigor’yev (В.П. Григорьев)ning “Поэтика слова” (“So’z poetikasi”) monografiyasidagi lingvopoetik tahlil metodologiyasidan foydalanildi. Grigor’yev badiiy matnda so’zning kontekstual ma’nosini va uning estetik funktsiyasini o’rganish tamoyillarini ishlab chiqqan [4]. Bu metodologiya Erno asarlaridagi oddiy so’zlarning noodatiy badiiy funktsiyaga ega bo’lish mexanizmini tushunishga yordam berdi.

Yana bir fransuz adabiyotshunosi Michael Riffaterre (Maykl Riffater)ning “Semiotics of Poetry” (“She’riyat semiotikasi”) asaridagi semiotik yondashuv qo’llanildi. Riffater badiiy matnda umumlashtirilgan ma’no yaratilishining tildan tashqari mexanizmlarini ochib bergan [5]. Bu nazariya Erno asarlarida ijtimoiy kontekstning til tuzilmasi orqali qanday ifodalanishini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega bo’ldi.

Tadqiqot materiali sifatida Ernoning quyidagi asarlari tanlab olindi: “La Place” (“Joy”, 1983), “Les Années” (“Yillar”, 2008), “La Honte” (“Uyat”, 1997), “L’Événement” (“Voqea”, 2000) va “Une femme” (“Ayol”, 1988). Bu asarlar yozuvchining turli ijodiy davrlarini qamrab oladi va uning lingvopoetik evolyutsiyasini kuzatish imkonini beradi.

Tadqiqotda irlandiyalik olim Siobhan McIlvanney (Shivon Makilvenni)ning “Annie Ernaux: The Return to Origins” (“Anni Erno: kelib chiqishga qaytish”) monografiyasidagi tahliliy yondashuvdan ham foydalanildi. Makilvenni Erno ijodida “kelib chiqish” va “tilga qaytish” motivlarining markaziy o’rin egallaganligini ko’rsatib bergan [6]. Bu nazariy asos Ernoning lingvopoetik strategiyalarini uning sotsiologik loyihasidan ajratmasdan tahlil qilish imkonini beradi.

“Sodda yozuv” uslubining lingvopoetik tahlili. Erno ijodining eng muhim lingvopoetik xususiyatlaridan biri uning “écriture plate” — “sodda yozuv” deb ataladigan uslubi hisoblanadi. Bu uslub birinchi marta “La Place” (“Joy”) asarida to’liq namoyon bo’lgan. Erno ota haqidagi hikoyasini quyidagicha boshlaydi: “Il ne lisait que le journal et un almanach qu’il recevait en prime chaque année” (“U faqat gazetani va har yili sovg’a sifatida keladigan taqvimni o’qirdi”) [7]. Bu gapda hech qanday metafora, bezak yoki his-tuyg’u ifodasi yo’q — faqat aniq, qisqa, hujjatli bayonot mavjud. Lingvopoetik nuqtayi nazardan bu uslub oddiy emas: u ongli ravishda tanlangan badiiy strategiyadir.

Rossiyalik olim V.V. Vinogradov “О языке художественной литературы” (“Badiiy adabiyot tili haqida”) monografiyasida badiiy nutqning umumxalq tilidan farqi masalasini ko’tarib chiqqan [8]. Vinogradov nazariyasi nuqtayi nazaridan Ernoning “sodda yozuv” uslubi paradoksal hodisa: yozuvchi ataylab badiiy nutqning an’anaviy belgilaridan, ya’ni metaforalardan, murakkab sintaksisdan, his-tuyg’u ifodalaridan voz kechadi. Biroq ana shu voz kechishning o’zi badiiy vositaga aylanadi. Shuningdek, zamonaviy fransuz adabiyotshunosi Fabrice Thumerel (Fabris Tyumerel) “Annie Ernaux: une écriture de l’entre-deux” (“Anni Erno: oraliq yozuvi”) nomli to’plamida bu uslubni “oraliq yozuv” — adabiyot va sotsiologiya, shaxsiy va jamoaviy, yuqori va past til o’rtasidagi chegarada turadigan yozuv deb ta’riflagan [9]. Tyumerelning bu tushunchasi Erno matnlarining lingvopoetik xususiyatlarini tushunishda muhim kalitdir: yozuvchi ataylab bir necha diskursiv makon o’rtasida harakatlanadi va bu harakatning o’zi matnning badiiy qiymatini yaratadi.

Jamoaviy xotira tili va “yillar” poetikasi. Ernoning eng muhim asarlaridan biri — “Les Années” (“Yillar”) — jamoaviy xotirani individual tajriba orqali ifodalashning noyob lingvopoetik namunasi hisoblanadi. Bu asarda Erno birinchi marta “elle” (“u”) olmoshidan foydalanib, o’z hayotini uchinchi shaxsda tasvirlaydi: “Elle aimait les dimanches avec toute la famille et les promenades en voiture après le café” (“U oila bilan o’tkaziladigan yakshanba kunlarini va qahvadan keyin mashinada sayr qilishni yaxshi ko’rardi”) [10]. “Elle” olmoshidan foydalanish shunchaki grammatik tanlov emas — bu lingvopoetik strategiyadir: u shaxsiy tajribani umumlashtirish, individual xotirani jamoaviy xotiraga aylantirish vositasi sifatida xizmat qiladi.

Mashhur fransuz olimi Pierre Bourdieu (Pyer Burdyo) “La Distinction” (“Farqlash”) asarida

ijtimoiy sinf va madaniy kapital o'rtasidagi munosabatni ochib bergan [11]. Erno Burdyoning nazariy tushunchalarini badiiy amaliyotga tatbiq etgan yozuvchilardan biridir: u "habitus" tushunchasini bevosita matnda tilning ijtimoiy farqlash funksiyasi orqali ko'rsatib beradi. Masalan, "La Place" da ishchi sinf tili va "yuqori madaniyat" tilini o'zaro qarama-qarshi qo'yib, ular o'rtasidagi o'tib bo'lmay, ya'ni bartaraf etib bo'lmaydigan masofani lingvopoetik vositalar orqali ifodalaydi.

Amerikalik tadqiqotchi Warren Johnson (Uorren Jonson) "The Dialogic Self: Language and Identity in Annie Ernaux" ("Dialogik shaxs: Anni Ernoda til va identitet") nomli maqolasida Erno matnlarida tilning subyektivlikni shakllantirish funksiyasini tadqiq etgan [12]. Jonsonning ta'kidlashicha, Erno asarlarida hikoyachi turli diskursiv makonlarning til qatlamlari — bolalikning kundalik tili, maktab tili, adabiy til — o'rtasida harakatlanib, o'z identitetini ana shu tillarning yig'indisi sifatida shakllantiradi.

Avtosotsiobiografik diskursning lingvopoetik belgilarini aniqlashda ham yozuvchining asarlari keng tadqiq etildi. Erno o'z janrini "autosociobiographie" ("avtosotsiobiografiya") deb atagan. Bu atama uning ijodiy uslubining mohiyatini aniq ifodalaydi: shaxsiy tajriba sotsiologik tahlil vositasiga aylanadi. Ernoning "La Place" ("Joy") asarida bu yondashuv yaqqol ko'rinadi. Masalan, u otasi haqida yozadi: "Il n'osait plus aller dans un café avec des gens bien" ("U endi yaxshi odamlar bilan kafega kirishga jur'at eta olmasdi"). Bu gapda "gens bien" ("yaxshi odamlar") iborasi lingvopoetik nuqtayi nazardan alohida ahamiyatga ega: u ijtimoiy tabaqalanishning til ifodasi bo'lib, ishchi sinfining o'zini "boshqa" sinf oldida his qiladigan nomuvofiqlik tuyg'usini ifodalaydi.

Ernoning lingvopoetik tizimida kursiv yozuv ham muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Yozuvchi ijtimoiy jihatdan muhim so'z va iboralarni kursiv bilan ajratib, ularga alohida semiotik ma'no beradi. Masalan, "La Honte" ("Uyat") da u "bien" va "mal" so'zlarini kursiv bilan yozib, ularning nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy kategoriya sifatidagi ma'nosini ko'rsatadi. Bu grafik vosita Erno matnlarining lingvopoetik tahlilida alohida e'tibor talab etuvchi element hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari Erno ijodining lingvopoetik o'ziga xosligini bir necha muhim jihatdan tasdiqlaydi. Avvalo, fransuz adabiyotshunoslaridan biri Philippe Lejeune (Filipp Lejon)ning "Le pacte autobiographique" ("Avtobiografik shartnoma") konsepsiyasi nuqtayi nazaridan Erno an'anaviy avtobiografik modeldan sezilarli farq qiladi [13]. Lejeune muallif, hikoyachi va qahramon o'rtasidagi uchlik birlikni avtobiografiyaning asosiy sharti deb belgilagan bo'lsa, Erno bu birlikni buzadi: u "Les Années" ("Yillar") da uchinchi shaxs olmoshidan foydalanib, shaxsiy tajribani umumlashtiradi va "transpersonal men" tushunchasini yaratadi. Shuningdek, nemis olimasi Agnieszka Komorowska (Agneshka Komorovska) "Scham und Schrift" ("Uyat va yozuv") monografiyasida Erno asarlarida uyat hissining til orqali ifodalanish mexanizmlarini tadqiq etgan [14]. Komorovska Erno matnlarida uyat tuyg'usining bevosita bayonlanmasligi, balki til vositalarining "kamtarligi" orqali ifodalanishini ko'rsatib bergan. Bu xulosa bizning tadqiqot natijalarimiz bilan mos keladi: Ernoning "sodda yozuv" uslubi aslida hissiyotlarni bartaraf etmasdan, ularni bilvosita, til tuzilmasi orqali uzatadi.

Ernoning til bilan ishlash uslubi badiiy tarjima uchun alohida qiyinchilik yaratadi. Misol uchun, "L'Événement" ("Voqea") asarida u shunday yozadi: "J'ai découvert quelque chose de la vie qu'ils ne pouvaient pas imaginer et dont j'étais sûre de ne pouvoir le dire à personne" ("Men hayotning shunday bir tomonini kashf etdimki, ular tasavvur ham qila olmasdilar va men buni hech kimga aytolmasligimga ishonch hosil qildim") [15]. Bu gapdagi oddiy leksikaning emotsional yuklanishi faqat kontekst orqali anglashiladi va bu Erno uslubining lingvopoetik mohiyatini ifodalaydi.

Yana bir fransuz sotsiologi Gisèle Sapiro (Jizel Sapiro) Ernoni "ramziy zo'ravonlikning etnografi" deb ta'riflagan [16]. Harvardda o'tkazilgan ma'ruzasida Sapiro Ernoning Burdyo sotsiologiyasini adabiy shaklga aylantirgan yozuvchi ekanligini ta'kidlagan. Bu nazariy pozitsiya Ernoning lingvopoetik strategiyalarini tushunishda muhim: yozuvchi tilning ijtimoiy tabaqalanish vositasi sifatidagi funksiyasini o'z matnlarida ko'rsatib, uning "tabiiy"ligini shubha ostiga qo'yadi.

Ernoning ona haqidagi asari "Une femme" ("Ayol") da til masalasi yana boshqacha namoyon bo'ladi. U shunday yozadi: "Depuis peu, je ne dis plus ma mère mais elle, c'est comme si j'écrivais sur une autre" ("Yaqinda men endi onam emas, u deb aytadigan bo'ldim, go'yo boshqa bir kishi haqida yozayotgandekman") [17]. Bu o'rinda olmoshning almashishi — "ma mère" ("onam") dan "elle" ("u") ga o'tish — faqat grammatik hodisa emas, balki chuqur psixologik va ijtimoiy jarayonning til ifodasi: motam va begonalashuvning lingvopoetik belgisi.

Rus olimi N.M. Shanskiy (Н.М. Шанский) "Лингвистический анализ художественного текста" ("Badiiy matnning lingvistik tahlili") asarida badiiy asarni til sathlarida bosqichma-bosqich tahlil qilish metodikasini taklif etgan [18]. Bu metodika Erno asarlariga tatbiq etilganda nihoyatda samarali natija

beradi: fonetik sathda Ernoning qisqa, ritmik gaplari; leksik sathda kundalik soʻzlarning badiiy funksiyasi; sintaktik sathda oddiy gap tuzilmalarining emotsional yuki — bularning barchasi Erno ijodining lingvopoetik tizimini tashkil etadi.

Muhokamani umumlashtirgan holda taʼkidlash joizki, Erno ijodini oʻrganishda turli lingvopoetik maktablarning metodlarini birgalikda qoʻllash eng samarali natija beradi. Yakobsonning poetik funksiya nazariyasi Erno matnlarida tilning estetik potensialini aniqlashga, Grigorʻyevning lingvopoetik tahlil metodologiyasi soʻz qatlamidagi badiiy funksiyalarni ochib berishga, Lotmanning semiotik yondashuvi esa matnning koʻp qatlamli tuzilmasini tushunishga xizmat qiladi. Erno asarlarining noyob jihati shundaki, u bu nazariyalarning har birida oʻz aksini topadi, lekin hech biriga toʻliq sigʻmaydi. Bu esa uning ijodiy originalligining lingvopoetik isbotidir.

Xulosa oʻrnida tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi fikrlarni taʼkidlash mumkin. Anni Erno ijodini oʻrganishda lingvopoetik yondashuv alohida samarali hisoblanadi, chunki yozuvchining badiiy tizimida til markaziy oʻrin egallaydi. Ernoning “sodda yozuv” uslubi lingvopoetik tahlil orqali oddiy minimalizm emas, balki chuqur oʻylangan badiiy strategiya ekanligi isbotlandi. Shuningdek, Erno asarlarida til vositalari bir necha funksiyani bajarib, koʻp qatlamli semiotik tizim hosil qiladi: shaxsiy xotirani ifodalash, ijtimoiy tabaqalanishni koʻrsatish, jamoaviy tajribani umumlashtirish va tilning oʻzi haqida refleksiya qilish. Bu xususiyatlar Erno ijodini R. Yakobson, V.P. Grigorʻyev, Yu.M. Lotman va M. Riffaterre nazariyalari asosida samarali tahlil qilish imkonini beradi. Yana bir asos sifatida esa Ernoning avtosotsiobiografik yondashuvi anʼanaviy avtobiografiya modellaridan tubdan farq qilib, Ph. Lejonning avtobiografik shartnomasi konsepsiyasiga yangicha talqin beradi. Yozuvchining “transpersonal men” tushunchasi va uchinchi shaxs olmoshidan foydalanish strategiyasi lingvopoetik tahlilning yangi imkoniyatlarini ochadi. Kelajakda Erno ijodini oʻrganishda kognitiv lingvopoetika, korpus lingvistikasi va diskurs tahlili metodlaridan foydalanish istiqbolli yoʻnalishlar sifatida belgilanishi mumkin. Bu tadqiqot Erno ijodini oʻzbek adabiyotshunosligida lingvopoetik nuqtayi nazardan oʻrganishning dastlabki qadami sifatida ahamiyatga ega. Shu bilan birga, Erno ijodining lingvopoetik tadqiqi fransuz tilini yaxshi bilmaydigan tadqiqotchilar uchun ham muhim metodologik tajriba beradi. Uning asarlarida til vositalarining badiiy funksiyasi universal xarakterga ega: minimalizm, olmoshlarning strategik almashinuvi, kursiv yozuvning semiotik funksiyasi, kundalik leksikaning emotsional yuklanishi kabi xususiyatlar turli adabiy anʼanalarda ham uchraydi. Shu maʼnoda Erno ijodining lingvopoetik tahlili nafaqat fransuz adabiyotshunosligi, balki umuman zamonaviy adabiyotshunoslik metodologiyasini boyitishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Thomas L. Annie Ernaux: An Introduction to the Writer and Her Audience. — Oxford: Berg, 1999. — P. 45.
2. Ernaux A. L'écriture comme un couteau: Entretien avec Frédéric-Yves Jeannet. Paris: Stock, 2003. P. 35.
3. Jakobson R. Linguistics and Poetics // Style in Language. — Cambridge: MIT Press, 1960. — P. 353. —
4. Григорьев В. П. Поэтика слова. — М.: Наука, 1979. — С. 48.
5. Riffaterre M. Semiotics of Poetry. — Bloomington: Indiana University Press, 1978. — P. 2. — URL: Indiana University Press
6. McIlvanney S. Annie Ernaux: The Return to Origins. — Liverpool: Liverpool University Press, 2001. — P. 72. — URL: Liverpool University Press
7. Ernaux A. La Place. — Paris: Gallimard, 1983. — P. 24.
8. Виноградов В. В. О языке художественной литературы. — М.: Гослитиздат, 1959. — С. 6.
9. Thumerel F. Annie Ernaux: une écriture de l'entre-deux. — Arras: Artois Presses Université, 2004. — P. 18.
10. Ernaux A. Les Années. — Paris: Gallimard, 2008. — P. 15.
11. Bourdieu P. La Distinction: Critique sociale du jugement. — Paris: Minuit, 1979. — P. 56.
12. Johnson W. The Dialogic Self: Language and Identity in Annie Ernaux // Studies in 20th Century Literature. — 1999. — Vol. 23, № 2. — P. 5.
13. Lejeune Ph. Le pacte autobiographique. — Paris: Seuil, 1975. — P. 14.
14. Komorowska A. Scham und Schrift: Strategien literarischer Subjektkonstitution bei Duras, Goldschmidt und Ernaux. — Heidelberg: Winter, 2017. — P. 189.
15. Ernaux A. L'Événement. — Paris: Gallimard, 2000. — P. 26.
16. Sapiro G. Annie Ernaux, Ethnographer of Symbolic Violence // Institute for World Literature. — Harvard, 2022. — P. 1.
17. Ernaux A. Une femme. — Paris: Gallimard, 1988. — P. 23.
18. Шанский Н. М. Лингвистический анализ художественного текста. Л.: Просвещение, 1990. С. 25.